

วัดใหญ่ศรีสุพรรณและวัดหิรัญรูจี

เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระบรมราชินีกุลแห่งราชวงศ์จักรี

วัชร ภาณุมาศ*

วัดใหญ่ศรีสุพรรณและวัดหิรัญรูจีเป็นวัดเก่าแก่ตั้งอยู่ทางตอนใต้ของสถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาที่ติดต่อกับถนนอินทรพิทักษ์โดยมีคลองบางไส้ไก่ผ่านวัดทั้งสองแห่ง นอกจากนี้ยังมีคลองบางกอกใหญ่ หรือคลองบางหลวงอยู่ไม่ไกลจากด้านทิศตะวันตกของวัดใหญ่ศรีสุพรรณ (โปรดดูจากแผนที่) โดยสันนิษฐานแต่เดิมวัดทั้งสองแห่งนี้อยู่ติดกับคลองบางกอกใหญ่มากกว่าปัจจุบัน แต่เนื่องจากแม่น้ำลำคลองจะไหลกัดเซาะตลิ่งบางตอนและพาดินตะกอนมาทับถมบริเวณตลิ่งบางตอนทำให้พื้นที่ริมแม่น้ำลำคลองเกิดการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ จึงทำให้ที่ตั้งของวัดใหญ่ศรีสุพรรณและวัดหิรัญรูจีอยู่ห่างจากคลองบางกอกใหญ่มากขึ้นกว่าในอดีต ดังที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงบรรยายพื้นที่ริมคลองบางกอกใหญ่ดังนี้

“...อย่างหนึ่งให้สังเกตด้วยวัด วัดเรียงไปตามข้างคอนแต่ปากคลองไปจนจดวัดสังกระจายก็ฝั่งกะดีจีน ไม่มีวัด เพราะเป็นแม่น้ำ วัดไปมีฝั่งแม่น้ำเก่า คือวัดดอกไม้ วัดใหญ่ วัดน้อยบางไส้ไก่ วัดเหล่านี้อยู่บริเวณฝั่งแม่น้ำโบราณ กลายเป็นวัดกลางสวนไปเสียแล้ว...” (หนังสือจดหมายเหตุฯ Bangkok Recorder 2537 : 68)

ข้อความในพระราชนิพนธ์ที่กล่าวมานี้เป็นการอธิบายถึงวัดบริเวณคลองบางกอกใหญ่ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกล่าวถึงคลองบางกอกใหญ่ว่า คือแม่น้ำโบราณ เนื่องจากแต่เดิมคลองนี้คือแม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่า วัดที่กล่าวถึงในข้อความนี้คือวัดดอกไม้ หมายถึงวัดบุปผาราม วัดใหญ่หมายถึงวัดใหญ่ศรีสุพรรณ และวัดน้อยบางไส้ไก่หมายถึงวัดหิรัญรูจี แต่เดิมวัดเหล่านี้อยู่ริมแม่น้ำลำคลองแต่ได้กลายเป็นวัดที่อยู่ห่างไกลจากกลุ่มน้ำเดิม การที่พระองค์ทรงมีพระราชวินิจฉัยดังนี้ เนื่องจากในอดีตผู้ที่สร้างวัดจะนิยมสร้างริมฝั่งแม่น้ำเป็นส่วนใหญ่ ปัจจุบันนี้พื้นที่ของวัดใหญ่ศรีสุพรรณและวัดหิรัญรูจีมิได้อยู่ติดกับเส้นทางคมนาคมทางถนนและทางน้ำ จึงทำให้วัดทั้งสองแห่งมิได้มีความโดดเด่นเป็นที่สนใจของคนทั่วไปเท่าที่ควร แต่หากเดินเข้าไปภายในวัดจะพบความร่มรื่นของพื้นที่วัดอันกว้างใหญ่ อีกทั้งมีสถานที่เก่าแก่อยู่มาก วัดทั้งสองนี้มีประวัติความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับพระบรมราชินีกุลแห่งราชวงศ์จักรี รวมถึงการเป็นแหล่งตั้งถิ่นฐานของประชากรในสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ผู้สร้างวัดหิรัญรูจีคือเจ้าขรัวเงิน เป็นพระบรมราชมาตามไหยกาธิบตี (พระอัยกา) ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และผู้ที่สร้างวัดใหญ่ศรีสุพรรณคือเจ้าขรัวทอง ซึ่งเป็นพี่ชายของเจ้าขรัวเงิน

*ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำโปรแกรมวิชาสังคมศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ดังนั้นวัดใหญ่ศรีสุพรรณจึงหมายถึง วัดซึ่งผู้เป็นพี่ใหญ่เป็นผู้สร้าง และคำว่า “ศรีสุพรรณ” หมายถึง “ทอง” ซึ่งเป็นชื่อของผู้สร้างวัดนี้ ส่วนวัดหิรัญรูจีนั้นแต่เดิมชื่อวัดน้อยบางไส้ไก่ หมายถึงวัดที่ผู้เป็นน้องได้สร้างไว้ โดยเป็นวัดที่ตั้งอยู่ติดกับคลองบางไส้ไก่ ตามประวัติของผู้สร้างวัดน้อยบางไส้ไก่กล่าวว่า เจ้าขรรค์เงินซึ่งเป็นพระบรมราชาตามไหยกาธิบดีของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่เป็นชาวจีน โดยเป็นบุตรคนที่ 4 ของมหาเศรษฐีสกุลแซ่ตัน ซึ่งได้อพยพมาจากเมืองปักกิ่ง ในสมัยกรุงศรีอยุธยา และได้ตั้งรกรากสืบสกุลต่อมาจนถึงเจ้าขรรค์เงินและเจ้าขรรค์ทอง บรรพชนของสกุลนี้เป็นเสนาบดีจีนแต่ต่อมาเมื่อราชวงศ์หมิงเสียแก่พวกตาดแล้วเสนาบดีจีนผู้นี้จึงอพยพเข้ามายังเมืองไทยเจ้าขรรค์เงินได้สมรสกับสมเด็จพระศรีสุทวารักษ์ (แก้ว) พระเชษฐภคินีในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เมื่อครั้งเป็นสามัญชนต่อมาเมื่อครั้งสงครามเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 เจ้าขรรค์เงินได้พาครอบครัวอพยพหนีภัยสงครามมายังกรุงธนบุรี (ชำระศักดิ์ อายุวัฒน์ 2525 : 270- 176)

สมเด็จพระศรีสุทวารักษ์และเจ้าขรรค์เงินทรงมีพระธิดาคือเจ้าฟ้าอนุรุธธิดา เจ้าฟ้าอนุรุธธิดาได้อภิเษกสมรสกับพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยเมื่อครั้งยังดำรงพระยศเป็นเจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร ต่อมาเจ้าฟ้าอนุรุธธิดาได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระศรีสุริเยนทรามาตย์ พระชนนีในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว นักประวัติศาสตร์บางท่านได้ให้ข้อสังเกตว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระพักตร์คล้ายจีน เนื่องจากพระบรมราชาตามไหยกาของพระองค์มีเชื้อสายจีน ในขณะที่พระเชษฐาต่างพระมารดาของพระองค์คือพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระบรมราชาตามไหยกาเชื้อสายมลายู และพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสร้างวัดเฉลิมพระเกียรติวรวิหารที่จังหวัดนนทบุรีในที่ตั้งเป็นนิเวศสถานเดิมของพระบรมราชาตามไหยกาธิบดีของพระองค์เช่นกัน (กรมศิลปากร 2525 : 15)

เจ้าขรรค์เงินและเจ้าขรรค์ทองนอกจากเป็นผู้มีฐานะมหาเศรษฐีแล้วยังเป็นผู้ที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ทั้งสองท่านน่าจะเป็นพี่น้องที่มีความรักใคร่ผูกพันกันอย่างใกล้ชิด โดยได้สร้างวัดคู่กันถึง 2 แห่ง ในกรุงธนบุรี แห่งแรกตั้งอยู่ปากคลองแม่น้ำอ้อม (คือคลองบางพรหมในปัจจุบัน) โดยเจ้าขรรค์ทองได้สร้างวัดกาญจนสิงหาสน์ (วัดทอง) และเจ้าขรรค์เงินได้สร้างวัดรัชฎาธิษฐาน (วัดเงิน) อีกแห่งหนึ่งอยู่ริมคลองบางกอกใหญ่คือวัดใหญ่ศรีสุพรรณและวัดหิรัญรูจีดังที่ได้กล่าวมานี้ สันนิษฐานว่าวัดที่เจ้าขรรค์เงินและเจ้าขรรค์ทองสร้างขึ้นน่าจะอยู่ในตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาหรือในสมัยกรุงธนบุรี เนื่องจากเจ้าขรรค์เงินได้สิ้นชีวิตลงในสมัยกรุงธนบุรี ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยนนามวัดน้อยบางไส้ไก่ โดยพระราชทานนามใหม่ว่า วัดหิรัญรูจี ซึ่งมีความหมายตรงกับชื่อของเจ้าขรรค์เงินผู้สร้างวัดแห่งนี้ ส่วนเรื่องราวเกี่ยวกับเจ้าขรรค์ทองไม่ปรากฏรายละเอียด แม้แต่การสืบค้นประวัติของวัดใหญ่ศรีสุพรรณจากคำบอกเล่าของชาวบ้านก็ให้ความว่า ไม่ทราบว่ามีผู้ใดเป็นผู้สร้างวัดแห่งนี้ ทราบแต่เพียงว่าผู้น้องเป็นผู้สร้างวัดน้อยบางไส้ไก่และผู้พี่เป็นผู้สร้างวัดใหญ่ศรีสุพรรณ

สมเด็จพระศรีสุทธารักษ์และเจ้าขรรค์เงินซึ่งอพยพจากกรุงศรีอยุธยา ได้มาจอดแพตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณปากคลองบางกอกใหญ่ในพื้นที่ซึ่งปัจจุบันคือวัดกัลยาณมิตร พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างหอพระธรรมมณเฑียรเถลิงพระเกียรติในที่ซึ่งพระราชบรรพบุรุษเคยจอดแพดังกล่าวในวัดกัลยาณมิตร เมื่อ พ.ศ.2408 สำหรับเก็บพระไตรปิฎกและพระคัมภีร์ต่างๆ เพื่อเฉลิมพระเกียรติและเพื่อทรงพระราชอุทิศส่วนพระกุศลต่อพระราชบรรพบุรุษทั้งสองพระองค์นั้น หอพระธรรมแห่งนี้จึงมีความสวยงามมีรูปทรงได้สัดส่วนมากหน้าบันสลักเป็นรูปเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ตรงกลางหน้าบันสลักเป็นพระมหามงกุฎเหนือพานแว่นฟ้าซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของรัชกาลที่ 4

วัดหิรัญรูจีได้บูรณะครั้งใหญ่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระองค์ทรงโปรดให้พระยาสิทธิราชเดโชชัยเป็นแม่กองบูรณะวัดแห่งนี้ทั้งหมด ต่อมาพระยาอนุชิต (สันนิษฐานว่าหมายถึงพระยาอนุชิต) ได้มีศรัทธาสร้างพระอุโบสถขึ้นใหม่ และมีการบูรณะซ่อมแซมอีกหลายครั้งโดยพระภิกษุและพุทธศาสนิกชนในท้องถิ่น วัดหิรัญรูจีเป็นวัดที่มีความสงบร่มรื่น ประกอบด้วยพระพุทธรูปประดิษฐานในพระอุโบสถและพระวิหารเป็นจำนวนมาก อีกทั้งยังมีหมู่กุฏิสงฆ์เป็นเรือนไม้เก่าแก่ชวนให้ระลึกถึงความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาที่บรรพบุรุษได้สร้างไว้ในอดีต สำหรับวัดใหญ่ศรีสุพรรณนี้ได้รับการบูรณะซ่อมแซมจนสวยงาม เป็นศรีสง่าแก่ชุมชนแห่งนี้ นำเสียดายที่มีจารึกของผู้บูรณะวัดรุ่นใหม่ที่ทำให้นักในท้องถิ่นมิได้ทราบถึงประวัติที่แท้จริงของวัดนี้

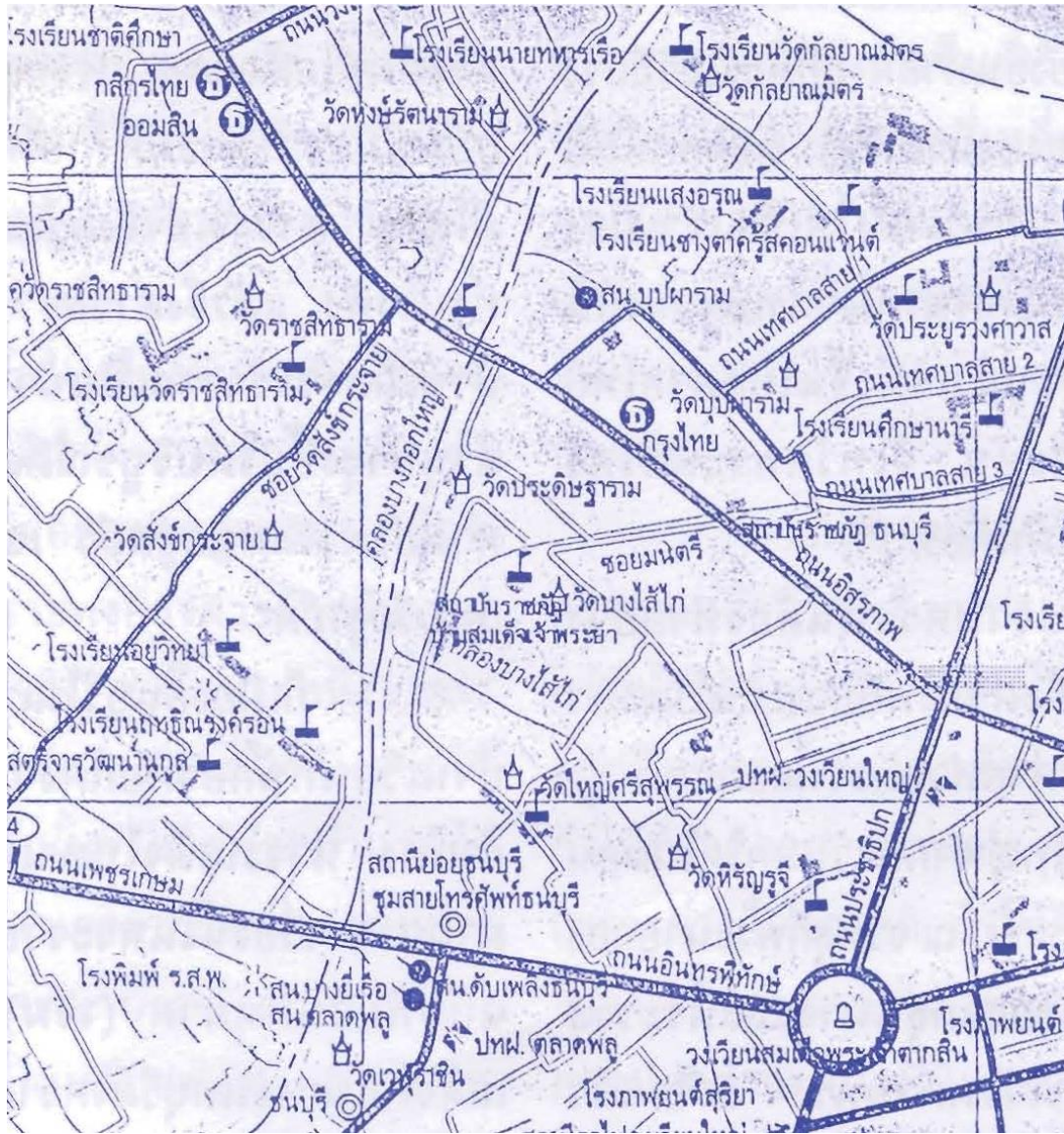
ประวัติของชุมชนรอบสถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา มีความเกี่ยวข้องกับสังคมไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นอยู่มาก พื้นที่รอบสถาบันแห่งนี้จึงมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแก่สังคมไทยในอดีต

พระพุทธรูปใน โบสถ์วัดใหญ่ศรีสุพรรณ

พระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในฉลองพระองค์แบบจีน

แผนที่แสดงวัดสำคัญ รอบสถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา

ที่มา :

วิฑูรย์ พิทยาคุณานุภาพ. (2545, มกราคม-มิถุนายน). วัดใหญ่ศรีสุพรรณและวัดหิรัญรูจี เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระบรมราชินูปถัมภ์แห่งราชวงศ์จักรี. *ทีทัศน์วัฒนธรรม*, 2 (1), 4-7